FRI – BLADET

Oktober 2006

Samarbetsblad för svenska friluftsmuseer
Redaktör: Karin Blent, Stiftelsen Skansen, Box 27807, 115 93 Stockholm, Tel. 084428148,
E-post: karin.blent@skansen.se
Layout: Inga-Lill Hellqvist

Bästa FRI-vänner!

Här kommer FRI-bladet med rapport från mötet på Murberget i Härnösand 29 och 30 augusti, verksamhetsberättelse för 2005, protokoll från årsmötet, uppdaterad maillista samt vår skrivelse till Utbildnings- och Kulturdepartementet Friluftsmuseerna – vem tar ansvaret för det mest orginella i den svenska museivärlden ? som den 14 september skickades till departementet. Skrivelsen hade då justerats utifrån de synpunkter som kom fram på och efter mötet i Härnösand. Ett viktigt tillägg är att Skansen föreslås ta på sig rollen som kompetenscenter när det gäller våra husdjur. Nu återstår att hålla tummarna.

Bästa hälsningar
Karin Blent

Slöjdande FRI-medlemmar, foto: Karin Blent

FRI-mötet 2006

Temat för årets möte på Murberget var hantverk och slöjd. Lyssnande, visningar i miljöerna och prova på verksamhet varvades på ett trevligt och behaglig sätt. Stort tack Murberget!
Nedan följer ett försök att sammanfatta vad dagarna bjöd på.

Bengt Edgren hälsade välkommen och inledde mötet med att berätta om återuppbyggnaden av Ångemanlandsgården, som delvis förstördes genom en anlagd brand i april 2002 och de frågor som man ställs inför i en situation som denna. Vad är antikvariskt korrekt? Kan man flytta byggnader som ligger ensamma i ett aldrig fullbordat projekt? De har återskapat gården både genom att rekonstruera de förstörda husen, med återanvändande av material som gick att rädda och kompletterat den med en byggnad som tidigare stod som solitär i en tänkt gårdsmiljö som aldrig blev fullbordad. Ledstjärnan i återuppbyggandet har varit att arbetet skall göras hantverksmässigt korrekt.

Under rubriken Gränsskridande förmedling av kulturarvet redogjorde Mona Nilsson för samarbetet med konstnärer som arbetat i miljöerna och Thomas Nilsson för museets satsningar under mångkulturåret. Mona berättade om en utställning som gjorts utifrån brandresterna från Ångermanlandsgården. När föremål och brandrester sattes in i ett nytt sammanhang skapades nya berättelser. Hon berättade även att de arbetat med att ta fram nytt pedagogiskt material kring husen. De har sökt kunskap om husen och dess människor på ursprunglig plats. Vidare har man i ett samarbetsprojekt med Weberkvartetten kopplat samman föremål, musik och bild. I herrgården presenterades miljön och de olika ”stilar” som finns där med hjälp av musik.

I arbetet med mångkulturåret har man enligt Thomas velat lämna plats för nya berättelser med fokus på processer och samspel i tid och rum, bl a i en fiktiv bruksort ”Mångkultura bruk”.
Vidare har man haft matlagnings-workshops för matlagnings-intresserade män och örtavandringar på området. Frågor som man funderat kring är: Vad är genuint och vad är sant i det vi gör? Om man vill berätta om en skolform som fortfarande finns t e x i Tanzania, men sedan länge övergivits i Sverige, är det då mer trovärdigt att ha en lärare från Tanzania ?

Frågor och svar i Smedstorpet, foto: Charlotte Ahnlund Berg

Om samerna har Ida, själv bärare av det samiska kulturarvet, berättat i ett projekt kallat ”Se själv”. På fäboden har man haft ett skådespel, ”Bondeliv och bildning”, som berättar om konflikten mellan dessa.

När man arbetat med mångkulturåret så har det varit med syfte att locka en större publik med utländsk bakrund till museet. Vid rekrytering av personal sökte man medvetet efter personer med utländsk bakgrund. Under arbetet har man involverat nyinflyttade i planeringsprocessen och hela museets personal har varit med i arbetet.

Åsa Bodén barnbarn till museets grundare Theodor Hellman berättade om sin farfar och farmor och livet i prästgården som nu återförts till 1940-talet och den tid när Theodor och Vendela bodde där. En ny programpunkt i huset är Vendelas födelsedagskalas, som firas 11 juli.

Efter lunch ägnades en timme åt rapportering från de museer som fått särskilda uppdrag inom FRI och de tankar som finns om hur vi skall arbeta vidare tillsammans framöver.
Fredriksdal fick på förra mötet i uppdrag att arbeta med frågor som gäller policy för insamling, dokumentation och bevarande av levande samlingar. Per Lindahl redogjorde för det utkast till Policy och förvaltningsplan för levande samlingar på friluftsmuseerna som man arbetat fram. Nästa steg blir ett seminarium i november och bildandet av en arbetsgrupp. Bl a bör man inventera vilka olika databaser/system som finns och vilka vi är kompatibla mot.
Per påpekade att vi även bör söka utanför Sverige. En annan fråga han lyfte var hur vi skall samarbeta med POM? Jamtli, Skansen, Gamla Linköping och Vallby anmälde sig som intresserade att ingå i den arbetsgrupp som skall arbeta vidare med de frågor som rör det levande kulturarvet. Cecilia Wånge berättade att hon kommer att ingå i programrådet för Nationella programmet för traditionell och lokal kunskap relaterat till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Hon kommer att där även representera FRI.
Nästa möte i programrådet är den 11 september 2006.

Henrik Zipsane informerade om Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik som fått pengar från Nordiska kulturrådet till två tjänster, som nu är utlysta. Hemsidan nckultur.org är tänkt att fungera som en samlingspunkt. Där kommer rapporter av intresse för oss alla att läggas in. Redan nu finns t ex Fredriksdals lärarhandledningar. För att sprida information finns Museipedagogiskt forum på vars maillista det idag finns 450 namn. Som avslutning på det nationella uppdraget kommer i februari 2007 en antologi med uppsatser, artiklar och föredrag från uppdraget. Jamtli kommer att fortsätta med konferenser inom området kulturarvspedagogik. Den 7 – 8 februari 2007 bjuder man in till en nordisk konferens med inriktning på kulturarvspedagogik. Henrik meddelade vidare att Sten Rentzhogs bok kommer på svenska och engelska 1 mars 2007. Henrik informerade även om en internationell konferens på Skansen 25 – 27 april 2007 med anledning av Sten Rentzogs bok.

Karin Blent berättade om sitt arbete med klassificering och värdering av bebyggelsen på friluftsmuseerna, ett uppdrag som hon fått inom det nordiska nätverk som finns för de större friluftsmuseerna i Norden. Syftet med arbetet är att lyfta fram särskilt bevarandevärda miljöer sedda ur ett regionalt, nationellt, nordiskt och kanske till och med europeiskt perspektiv och för att kunna göra det utveckla ett gemensamt klassifikationssystem.
Kulturen, Gamla Linköping, Vallby och Boråsmuseum -Ramnaparken anmälde sig som intresserade att ingå i en grupp som arbetar vidare med frågan inom ramen för FRI.

Nytillverkad och nymålad "Ångermanlandbrud" i den återuppbyggda Ångermanlandsgården, foto: Charlotte Ahnlund Berg

Murbergskyrkan, en ”medeltida” kyrka byggd på 1920-talet, foto: Charlotte Ahnlund Berg

På eftermiddagen delades vi in i tre grupper för visning av olika miljöer på området: Smedstorpet, Ångermanlandsgården och Rådhuset. I Smedstorpet berättade Gunnel Broström och Måna Nilsson hur man arbetat med att ta fram en ny historia för huset som utgår från en verklig person som bott där och problemet hur man skall förhålla sig till den historia som hittills berättats i huset. Vid Ångermanlandsgården fick vi information om återuppbyggnaden och museets konservator berättade om inredningen av helgdagstugan där man valt att nymåla väggar och möbler utifrån förlagor i museets samlingar, för att vissa hur det såg ut med alla sin färgprakt när inredningen var ny. I Rådhuset visades tre utställningar där konstnärer visar olika sätt att förhålla sig till friluftsmuseets historia. Före middagen på herrgården informerades vi om kyrkstölder och säkring av kyrkliga föremål inne i museets ”medeltidskyrka”, uppförd på 1920-talet.

Under onsdag förmiddag var temat slöjd. Vi fick en visning av den stora slöjdutställning som just nu visas på museet och vi fick också prova på att slöjda själva.

Från Maihaugen i Norge var Gaute Johansson inbjuden för att presentera Primus databas. Idag finns tre anställda på Norsk folkemuseum som arbetar med att utveckla Primus. Målet är att alla museer i Norge skall gå över till Primus. Maihaugen ingår i den referensgrupp som arbetar med byggnader och foto. Gaute redogjorde för systemets struktur, hur det är upplagt och vilka uppgifter som kan läggas in samt hur man kan göra olika sökningar. För den som vill veta mer om Primus rekommenderade Gaute att söka på Googels. Gaute påpekade att systemet kommer att utvecklas vidare och han tyckte det var viktigt att museerna själva arbetar med denna utveckling och inte överlåter det på något IT-företag. Man arbetar nu bl a med att öka tillgängligheten på nätet. Ett problem man har är att tidigare registeringar av föremål inte gjorts av kompetent personal. Numera är det antikvarier/intendenter som registrerar. På frågan om man hade landskapet och djuren med i systemet, svarade Gaute nej, men lovade att ta frågan med sig hem till referensgruppen. I Sverige är det Nordiska museet och Upplandsmuseet som registrerar i Primus. Henrik berättade att länsmuseerna diskuterar Primus och han ställde frågan om inte FRI bör fundera på om vi gemensamt skall verka för Primus. Henrik föreslog att vi skall ha Primus som en stående punkt på årsmötet och att Upplandsmuseet delar med sig av sina erfarenheter och vi andra tittar över och tar med oss synpunkter och tankar till nästa möte. Per Lindahl påpekade att det är viktigt att vi inte gör ett arbete som måste göras om igen. Han lovade att titta på hur man arbetar internationellt.

Friluftsmuseernas samarbetsorgan (FRI)
Karin Blent sekr.

Verksamhetsberättelse för perioden 2005 09 01 – 2006 08 30

Fredriksdal var 2005 värd för FRI-mötet. Temat för mötet var ”Bruka och bevara”. Efter välkomsthälsning och presentation av programmet som behandlade odling, jordbruk och levande samlingar, fick vi bege oss ut på området och ta del av, och även prova på, den pedagogiska verksamhet som museet bedriver gentemot skolorna och där man lägger stor vikt vid integreringen mellan natur och kultur. I vandringar på området presenterades också planerade projekt samtidigt som vi fick möjlighet att tillsammans diskutera frågor som rör friluftsmuseernas roll när det gäller bevarandet av det levande kulturarvet.

Eva Thörn redogjorde för CBM´s arbete med att bevara, levandegöra och vidareföra det levande kulturarvet när det gäller det odlade materialet och om gamla bevarade sädesslag och olika mjölsorter samt ekologisk växtförädling berättade Hans Larsson, forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp. Vi fick också smaka på bröd bakat av mjöl från äldre sorters sädesslag. Rune Bengtsson, Alnarp, informerade om POM´s insamling av träd och buskar, det s k Träd och buskuppropet, och gav oss samtidigt en intressant lektion i trädhistoria. Tills sist informerade Håkan Tunón, forskare vid Centrum för biologisk mångfald i Uppsala, om del 3 av bokverket Etnobiologi i Sverige som kommer 2007 och som har titeln Människan och djuren.

Årets diskussionsämne på FRI-mötet var insamlingspolicy för levande samlingar vid Sveriges friluftsmuseer. Efter intressanta samtal i grupper sammanfattade vi våra synpunkter och tankar. På frågan om vi kan ta på oss ett ansvar för att samla och bevara levande samlingar så var de flesta eniga om att vi gärna vill, men det är svårt och vi kan inte utan resursförstärkningar. Vi kan göra mindre insatser, men framförallt så kan vi informera och vara en länk för vidarebefodran till det nationella insamlandet. Friluftsmuseerna har också en unik möjlighet att sprida kunskap om det levande kulturarvet, att berätta om lantrasernas kvalitéer och om gamla växters fördelar och nytta. Vi kan fungera som ett skyltfönster för SESAM och POM och vi kan förmedla adresser till olika föreningar m m som arbetar med bevarande eller information om det levande kulturarvet. När det gäller växter kan också olika faddersystem vara ett sätt att arbeta för att få fler utanför museerna engagerade, liksom att bilda närverk för inventering, dokumentation och insamling. Som ett resultat av diskussionerna bestämdes att en arbetsgrupp skulle bildas för att arbeta med frågor som gäller policy för insamling, dokumentation och bevarande av levande samlingar. Fredriksdal fick till uppgift att bilda en intern arbetsgrupp och att komma med rapport om ett år, med sammanställning över resurser, kunskaper och ambitionsnivåer på våra museer.

Sommaren 2005 genomförde FRI en enkätundersökning vars mål var att se vilka friluftsmuseernas besökare är och att ta fram ett material som kunde jämföras med de enkätsvar som Statens Kulturråd fått in i sin undersökning av de statliga entrébefriade museerna. I undersökningen deltog Borås museum, Fredriksdal, Gamla Linköping och Jamtli.
Resultatet presenterades i FRI-bladet maj 2006.

I februari i år hölls den sista konferensen på Jamtli inom det nationella uppdrag som museet haft sedan 2003, att vidareutveckla friluftsmuseernas särskilda förutsättningar för att vidga deltagandet i kulturlivet. Konferensen avslutades med att deltagarna, d v s FRI´s medlemmar, sände en hälsning till utbildnings- och kulturdepartementet med en vädjan om fortsatt fokus på friluftsmuseernas utveckling.

FRI-bladet har skickats ut till medlemmarna vid fyra tillfällen.

FRI´s ordförande har under verksamhetsåret varit Henrik Zipsane, Jamtli, och sekreterare Karin Blent, Skansen.

FRI – de svenska friluftsmuseernas samarbetsorganisation

Protokoll fört vid årsmötet på Murberget den 30 augusti 2006

§ 1. Henrik Zipsane, Jamtli, valdes till mötets ordförande.

§ 2. Karin Blent, Skansen, valdes till sekreterare.

§ 3. Bengt Edgren, Murberget, och Katarina Frost, Vallby friluftsmuseum, valdes att justera protokollet.

§ 4. Verksamhetsberättelsen lästes upp och godkändes efter vissa justeringar.

§ 5. Medlemsärenden. Ansökan om medlemskap i FRI för Äskhults by i Kungsbacka kommun behandlades och medlemskap beviljades. Äskhults by består av fyra gårdar på ursprunglig plats. Marken är skiftat men bebyggelsen har aldrig berörts av skiftet. Restaurering av åker och äng pågår tillbaka till det utseende markerna hade vid en kartläggning 1825. En bonde sköter anläggningen och man bedriver pedagogisk verksamhet. Byn är kulturreservat och byggnaderna är byggnadsminne sedan 1981. Huvudman är Kungsbacka kommun. Mer information finns på Äskhults hemsida www.askhultsby.se

§ 6. Fastställande av eventuella avgifter. Beslutades att avgiften för deltagande i FRI-mötet skall vara oförändrad 800 kronor per år.

§ 7. Val av ordförande och sekreterare för kommande verksamhetsår. Henrik Zipsane, Jamtli, valdes till ordförande och Karin Blent, Skansen, till sekreterare.

§ 8. Godkännande av PM om ansvarsmuseirollen för friluftsmuseerna. Medlemmarna enades om att vi bör ta bort begreppet ansvarsmuseum och istället kalla de tre museerna för kompetenscentra eller något liknande. Vidare föreslogs att det skall bildas referensgrupper för respektive ämnesområde i vilka intresserade medlemmar kan ingå samt att Skansens särställning, inte minst i internationella sammanhang, bör understrykas ytterligare. Frågan om tillgång till forskningspengar för friluftsmuseerna lyftes också. I övrigt ställde sej medlemmarna positiva till förslaget. Sekreteraren fick i uppdrag att omgående skicka ut meddelande till samtliga medlemmar om att snarast komma in med eventuella ytterligare synpunkter senast 10 september. Skrivelsen justéras därefter och skickas in till Statens Kulturråd sensast 1 oktober.

§ 9. Beslut om plats för nästa årsmöte. Beslutades att nästa FRI-möte skall vara på Upplandsmuseet och Disagården. Tuula Autio hälsade oss välkomna och påpekade att det också händer mycket i Uppsala med anledning av Linnéåret. Till 2008 inbjöd Katarina Frost oss att komma till Vallby. Därefter ser Britta Nyström oss gärna som gäster hos vår nya medlem Äskhults by.

§ 10. Rapporter:

- Jamtli.Henrik Zipsane berättade om ett projekt som man arbetar med i samarbete med landsarkivet och Birka fokhögskola och som handlar om att få gymnasieelever som

hoppat av skolan att återuppta sina studier. Projektet är speciellt menar Henrik såtillvida att det handlar om att museet tar sig an ett projekt där frågeställningen är intressant för den som betalar. Målet är att få 12 av de 16 ungdomarna tillbaka till skolan. Rapport kommer på NCK´s hemsida.

- Skansen. Cortina Lange berättade om den nu helt färdigställa miljön i Järnhandlarens hus, där en konsumbutik invigdes i somras. Med en manlig miljö, järnhandeln, och en kvinnlig, konsumbutiken, är det en särskilt lyckad miljö för genusperspektiv.
  Under arbetsnamnet *Gården i landskapet* arbetar Skansen med kunskapsuppbyggnad och förbättringar i den yttre miljön kring hus och gårdar för att bättre kunna berätta om det landskap och de växter och djur som finns där gårdarna kommer från.
  Cortina redogjorde vidare för det "Framtidsprojekt" som som Skansen kommer att påbörja under hösten och som handlar om omvärdsspaning och att försöka se vilka möjligheter som finns för friluftsmuseerna i framtiden. Skansen kommer att bjuda in personer utanför musiesektorn till fyra workshops. På nästa FRI-möte lovade Cortina att berätta mer om projektet.
  Stephan Fickler berättade om ett samarbetsprojekt med Högskolan på Gotland som handlar om utbildning i vikingatida trähusbyggande. En del av kursen kommer att vara förlagd på Skansen. Under v. 4 – 13 kommer man att bygga hus på Skansen som sedan flyttas till Birka.
  Charlotte Ahnlund Berg beättade om en idé att starta ett ungdomsråd som utifrån kunskap om verksamheten skall lämna synpunkter och bidra med "andras" åsikter.
- Fredriksdal. Per Lindahl berättade om Fredriksdals arbete med en långsiktig handlings plan, *Fredriksdalsförklaringen*. Utifrån omvärdsanalyser har de tittat på förutsättningarna för verksamheten och formulerat sina tankar kring möjligheter och mål. De har även arbetat med sina hantverksmiljöer i staden, bl a har man haft en frisör som klipper i frisersalongen. Till den moderna korvkiosken har den gamla "korvgubben", som kände alla, återvänt och sålt korv vid speciella tillfällen. I samarbete med stadsteatern, Alnarp och Kapperup har man haft ambulerande teater där publiken förflyttat sej mellan miljöerna på museet.
- Vallby. Katarina Frost berättade om dramatiska förändringar när det gäller ägandet. Västerås stad är numera ensam ägare och förvaltare av museet. Tidigare en stiftelse. Många av föremålen har flyttats till länsmuseet, vilket innebär att man nu får försöka komplettera på annat sätt. Museet ser förändringen som positiv. Den har gett dem möjlighet att investera och fokusera på vård och underhåll. Man arbetar med miljöerna som helheter och med levande historia. Stadskvarteret är under utveckling och man arbetar med pedagogiska program. I år har man haft förstärkning av 35 ungdomar som arbetat med dramatiseringar i miljöerna.
- Gamla Linköping. Gunnar Elfström berättade om ett framgångsrikt projekt *Barnens bod* där man arbetar med en handelsbod och en snickarbod. Vidare har man rustat parkeringsplatsen och vid värdshuset har en ny trädgårdsanläggning skapats och i samband med det har kägelbanan och lusthusen flyttats. Vidare berättade Gunnar att Saab kommer att hyra en representationsvåning i Gamla Linköping och att en tysk dockhussåpa har spelats in på museet. Gunnar gladde sej särskilt åt att det fattats ett politiskt beslut om att göra en politisk vision för Gamla Linköping. Kristina Grahm berättade att tre moderna designers inom områdena glas, möbler och textil har fått varsin "designkuvös" på museet.
- Härjedalens fjällmuseum. Lowisa Mannerheim berättade att man fr o m 2005 har satsat på friluftsmuseidelen. Man har arbetat med 1940-talet och beredskapstiden, *Beredskapstid i Fornminnesparken* (det finns bunkrar i parken). Aktörerna har varit volontärer från olika länder. Vidare har två uthusbyggnader iordningställts på området.

- Murberget. Bengt Edgren berättade om en turistekonomisk mätning som gjorts i Härnösand där man studerat utifrån kommande turister. Resultatet finns presenterat på museets hemsida www.ylm.se.
- Disagården. Tuula Autio berättade att man fått kulturrådspengar för att titta på verksamheten ur ett genusperspektiv. Det kommer en rapport. På Disagården ser man just nu över hela elsystemet. En mycket kostsam åtgärd.

§ 11. Övriga ärenden. Inga övriga ärenden

§ 12. Mötet avslutades med att ordföranden Hernik Zipsane tackade värdmuseet.

Vid protokollet	Justeras	Justeras
Karin Blent	Bengt Edgren	Katarina Frost

September 2006

PM

FRILUFTSMUSEERNA
- vem tar ansvaret för det mest originella i den svenska museivärlden?

I samband med avslutningskonferensen i februari 2006 för det nationella uppdraget för museer 2003-2005 på Jamtli i Östersund skickade konferensen en hälsning till Utbildnings- och kulturministern. Vi berättade i detta brev om behovet att också framöver kontinuerligt ha ett koncentrerat fokus på friluftsmuseernas utveckling (se bilaga). Detta förslag fastställdes på årsmötet för FRI – De svenska friluftsmuseernas samarbetsorganisation - i augusti 2006.

Sammanfattning och rekommendation

Friluftsmuseerna i Sverige ligger i början av 2000-talet fortfarande långt framme i internationella sammanhang, men skall denna position kunna bevaras och utvecklas behöver friluftsmuseerna en viss hjälp från Regeringens sida. Detta för att kunna upprätthålla en kontinuerlig specialistkompetens på fyra områden där friluftsmuseerna inte kan utnyttja resurser och kompetens hos inomhusmuseerna.

De fyra utpekade områdena är:
- Bebyggelse och därtill hörande hantverkstraditioner
- Den biologiska mångfalden inom husdjursområdet
- Trädgårds-, jordbruks- och skogsbrukskultur
- Friluftsmuseipedagogik

Vi föreslår att Regeringen utser tre friluftsmuseer till arbetet med att säkerställa kontinuitet och specialistkompetens inom de tre utpekade ämnesområdena. Detta skall göras tillsammans med och utnyttjande av det nätverk av intressenter som utgörs av medlemmarna i FRI. De friluftsmuseer som är lämpliga att ta på sig rollen som kompetenscentra är Skansen, Fredriksdal museer och trädgårdar samt Jamtli.

Skansen har en lång tradition och gedigen kunskap om kulturhistorisk bebyggelse, dess bevarande, vård och underhåll samt traditionellt hantverk. När det gäller husdjur har Skansen genom sitt medlemskap i Svenska Djurparksföreningen (SDF) en lång erfarenhet och kunskap av bevarandearbete inom husdjursområdet. Skansen ingår i programrådet för ”Det nationella programmet för traditionell och lokal kunskap relaterat till bevarande och hållbart utnyttjande av biologisk mångfald” vilet Centrum för biologisk mångfald (CBM) fått i uppdrag av regeringen att genomföra.

Fredriksdal museer och trädgårdar har en bred kompetens som rör integrerad natur och kultur inom området odling. Fredriksdal företräder också friluftsmuseerna i arbetet med ”Det nationella programmet för traditionell och lokal kunskap relaterat till bevarande och hållbart utnyttjande av biologisk mångfald” vilket ligger inom CBM´s ansvarsområde.

Jamtli har, inte minst efter att ha haft det nationella uppdraget för utveckling av pedagogik för friluftsmuseer, en omfattande kompetens inom detta område. Jamtli leder dessutom et europeiskt nätverk av friluftsmuseer med speciellt intresse i pedagogik (LLOAM – Lifelong Learning in Open Air Museums)

Vart och ett av dessa tre museer bör av Regeringen tilldelas en fast tjänst för att kunna tillföra specialistkompetens, stimulera till kunskapsutveckling och för erfarenhetsspridning inom ovanstående ämnesområden. Tjänsten förutsätts också hålla i friluftsmuseernas nätverk inom respektive ämnes

område och dels bistå FRI:s styrelse i årlig rapportering till Regering och FRI:s medlemsmuseer om status och gjorda insatser.Vi föreslår att Regeringen gör denna satsning under en försöksperiod på fem år. Därefter görs en utvärdering som underlag för ett nytt beslut.

Friluftsmuseerna i Sverige

Skansen i Stockholm bildades 1891 som världens första friluftsmuseum. Fram till första världskriget startades ett flertal friluftsmuseer i Sverige och i Skandinavien. Därefter exporterades idén till övriga Europa och strax före andra världskriget även till Nordamerika. Skansen har varit och är i många fall även idag den stora förebilden vid skapandet av friluftsmuseer över hela världen. I flera av museernas namn ingår namnet Skansen som liktydigt med friluftsmuseum. Sverige är idag det mest friluftsmuseitäta landet i världen.

FRI – De svenska friluftsmuseernas samarbetsorgan – ”organiserar” de 26 egentliga friluftsmuseerna i landet, där det finns anställda med relevant utbildning och kompetens. Härtill kommer flera hundra - kanske så många som 500 – små ”friluftsmuseer” i form av hembygdsgårdar med mer än 5 byggnader och i många fall upp till 20 eller flera byggnader. Dessa samlingar av byggnader räknas dock inte som egentliga friluftsmuseer, då de i likhet med hembygdsföreningarna generellt icke kan ta på sig ett fullt museiansvar. Deras viktiga funktion som mötesplats i sin hembygd kan dock inte värdesättas högt nog.

FRI koncentrerar sin verksamhet på:
- att representera de svenska friluftsmuseerna gentemot omvärlden
- att stimulera kompetensutveckling
- att följa utvecklingen på friluftsmuseerna utanför Sverige
- att skapa sammankomster, konferenser och annat för medlemmarna
- att förse medlemmarna med relevant information

FRI bygger sin verksamhet på vissa antaganden om friluftsmuseerna. Dessa är utmärkande för friluftsmuseerna och ingår i FRI´s programförklaring beslutad vid FRI´s årsmöte på Skansen den 11 september 1997:

- att de kan nå breda publikgrupper och alla slags människor oavsett ålder, utbildning eller kultur vanor,
- att de förmedlar kunskap som kan upplevas med alla sinnen,
- att de ger besökarna möjligheter att själva delta i verksamheten,
- att de skapar samvaro och låter generationerna mötas,
- tt de med ett ekologiskt helhetsperspektiv förenar kultur- och naturvetenskap,
- att de genom mötet mellan natur, historia, teater, musik, bild, dans, museiverksamhet, slöjd och hantverk ger möjlighet till tvärkulturella upplevelser och samarbetsformer,
- att de kan vara skådeplats för aktiviteter som en mångfald av ideella organisationer själva arrangerar,
- att de är en viktig resurs när det gäller kulturverksamhet för barn och ungdom, skola och förskola,
- att de aktivt kan delta i bevarandearbetet när det gäller husdjur, växter, traditioner och hantverk,
- att de kan delta i arbetet med att levandegöra kultur och naturmiljö genom att tillhandahålla kompetens och resurser,
- att de kan vara informationscentra, bedriva folkbildning och inspirera till ideella verksamheter inom samtliga berörda områden,
- att de är centra för utveckling av verksamheter som sedan kan bedrivas inom lokala föreningar, hembygdsmuseer och skolor,
- att de ofta är och kan utvecklas till betydande turistmål.

Till detta kan tilläggas att det sedan 2002 finns ett väl fungerande nordiskt samarbete mellan de äldsta och största friluftsmuseerna i Norden.

Friluftsmuseernas centrala behov och möjligheter i ett 10-20 års perspektiv

Man kan som ovan nämnts framhäva flera specialiteter för friluftsmuseerna som bygger på mer än 100 års erfarenhet.

Det är rimligt att samla alla dessa utmaningar under fyra grundläggande behov som alla friluftsmuseer delar och som i denna form och med detta innehåll skiljer dem från andra museer eller kulturinstitutioner.

Friluftsmuseet – museet under bar himmel – har särskilda förutsättningar när det handlar om bebyggelsehistoria, trädgårds-, jordbruks- och skogskultur samt pedagogik. Dessa förutsättningar skapar både möjligheter och behov som här kort presenteras.

När det rör sig om bebyggelse- och hantverkshistoria så kan man på friluftsmuseerna visa denna i skala 1:1. På friluftsmuseet kan besökaren uppleva byggnaderna i full skala, både exteriört och interiört., och med alla sinnen. Detta är själva idén med friluftsmuseet. Här finns en direkt koppling till bevarandet av byggnaderna och därmed också till kulturmiljökunskapen.

Det finns även en direkt koppling mellan bevarande och förmedling. I många år har det kritiserats, ur kulturhistorisk synpunkt, att friluftsmuseet genom att flytta en byggnad till museets mark har skiljt byggnaden från sin ursprungsmiljö och därmed i väsentliga delar förstört det som gjorde byggnaden bevarandevärd.

I dag är dessa synpunkter mer nyanserade. Det har med det 20:e århundradets erfarenhet skapats stor respekt för friluftsmuseernas insatser. Man kan uttrycka det på så sätt att man genom att flytta en byggnad till museet, har möjligjort ett bevarande med full kontroll över byggnaden, d v s att man använder rätt material och teknik i förhållande till byggnadens historia. Därtill kommer att friluftsmuseet kan ha kontinuerlig kontroll över byggnaden genom professionell tillsyn. Slutligen visar många års erfarenhet att friluftsmuseernas insatser när det gäller bevarandet av byggnaderna även leder till bevarandet av själva hantverket, samtidigt som kunskap om vår byggnadshistoria förmedlas till besökarna.

Ungefär samma resonemang gäller när det handlar om **trädgårds-, jordbruks- och skogskulturhistoria.** Friluftsmuseet utgör en oas där besökaren kan se kulturhistoriska växter i både trädgård och jordbruk samt även de kulturhistoriska lantraserna.

I samarbete med andra intresseorganisationer gör friluftsmuseerna insatser för att bevara genmaterial. Friluftsmuseets viktigaste insats består emellertid i att sprida kunskap om och visa detta material – de levande samlingarna - för besökarna.

I friluftsmuseets speciella kunskapsuppbyggnad inom området ingår både kulturhistoria kring växter och lantrasdjur liksom även bevarandet av hantverksmässiga färdigheter. Genom detta arbete skapar friluftsmuseet en grund för allmänbildning när det gäller bevarandet av genmaterial och respekt för andra organisationers insatser inom området. Detta är viktigt i ett längre perspektiv när det handlar om det levande genmaterialets bevarande och förståelsen för de möjligheter som ligger i detta.

Friluftsmuseets möjligheter till att bedriva **pedagogik** bygger helt på helheten. På samma sätt som ett inomhusmuseum kan friluftsmuseet bygga den pedagogiska verksamheten på känslan från hela atmosfären av ”äkthet”, men på friluftsmuseet blir detta kontextualiserat genom hela miljöer.

Detta skapar en helhet som når ut till en bredare sektor av befolkningen än vad andra museer kan nå. Inte minst är friluftsmuseet mycket lämpligt som pedagogisk arena för att nå barn och unga.

Pedagogik på friluftsmuseet innebär inte bara att deltagaren lär sig historia på traditionellt vis På friluftsmuseet blir ”historia” ofta en ingång till helt andra inlärningsprocesser. Att t.ex. lära sig ett hantverk, att slå med lie eller att göra en höstack blir både kunskaps-, färdighets- och attitydöverföring från lärare till lärande i den pedagogiska verksamheten. Detta tillsammans med användandet av alla sinnen ger mycket speciella möjligheter som ännu bara till en del är utvecklade. Friluftsmuseerna har, speciellt i de omtalade områdena, mycket stora och unika möjligheter som dessutom i det dagliga friluftsmuseilivet hör tätt tillsammans. I större eller mindre sammanhang delas dessa områden dessutom av alla friluftsmuseer.

Det är också inom dessa områden i friluftsmuseernas verksamhet där dessa museer har sina behov av utvecklingsresurser för att kunna stimulera **specialkompetens, kunskapsutveckling** och **erfarenhetsspridning**. Detta för att kunna säkerställa att hela friluftsmuseisektorn skall kunna bevara och utveckla sin nationella, nordiska, europeiska och globala position som en museimodell med helt speciella möjligheter och fördelar.

Kompetensutveckling och spridning inom FRI´s nätverk

Inget friluftsmuseum i landet har i dag den ledande rollen inom alla de tre omtalade ämnesområdena. De snarare kompletterar varandra och har var och en sitt utvecklingsbehov.

Friluftsmuseerna i Sverige är spridda ut över hela landet och arbetar under mycket olika förutsättningar när det gäller både klimat och organisationsform. Dessa skillnader bör man se som positiva när det gäller att skapa en funktion som kompetenscenter fördelat på tre institutioner.

Skansen, Fredriksdal museer och trädgårdar samt Jamtli är på ett bra sätt belägna i olika delar av landet och representerar samtidigt tre olika organisationsformer som statlig stiftelse (Skansen), kommunal museienhet (Fredriksdal museer och trädgårdar) och som en del av en regional museiverksamhet (Jamtli). De tre museerna känner varandra väl genom flera års samarbete på nationell nivå inom FRI. Den geografiska spridningen och de olika organisatoriska tillhörigheterna ger en god grund för att sprida erfarenheterna vidare till hela friluftsmuseikretsen. Genom samarbetet i organisationen FRI och de goda erfarenheterna därifrån, är alla nu redan etablerade inom de mest nödvändiga kommunikationskanalerna.

De tre museerna har på var sitt verksamhetsområde under många år gjort sig kända som framstående, kompetenta och handlingskraftiga. Som exempel kan nämnas Skansens insatser för bevarande och förmedling av god byggnadsvård, vartill hör etableringen av Skansen Byggnadsvård med kurser, föreläsningar, hantverksdemonstrationer, utställningar och butik, Fredriksdals insatser för bevarande och förmedling av både kulturhistorisk trädgård och jordbruk i ekologiskt perspektiv med bl.a. utveckling av ett stort undervisningsmaterial samt Jamtlis förmedling och utveckling av en speciell friluftsmuseipedagogik baserat på inlevelse genom interaktivitet nu senast med bl.a. rollspel om tillvaron på en flyktingförläggning. Clusternätverksmetoden kommer att vara en fördel när det handlar om ansvaret för friluftsmuseernas tillgång till utveckling. Tanken är att de tre friluftsmuseerna etablerar referens- och arbetsgrupper kring nämnda ämnesområden för att få kontinuitet och bra täckning båda när det gäller insamling och spridning av kunskap. Genom att låta Skansen, Fredriksdal museer och trädgårdar samt Jamtli dela på kompetensutvecklingsarbetet inom ovannämnda ämnesområden samt låta dem ta ansvar gentemot FRI:s medlemmar, skapas både en demokratisk grund och en demokratisk förankring av ansvaret.

FRI- De svenska friluftsmuseernas samarbetsorgan
Medlemsförteckning 2005

Borås Museum 1
Ramnaparken, 504 39 Borås
margaretha.persson@boras.se

Bungemuseet 2
620 35 Fårösund
bunge.museet@swipnet.se
www.guteinfo.com/bungemuseet

Eskilstuna museer 3
Munktellstorget 3, 631 86 Eskilstuna
stadsmuseet@eskilstuna.se
www.eskilstuna.se/museer

Friluftsmuseet Hägnan 4
Gamla Hamngatan 13, 954 33 Gammelstad
hagnan@kulturen.lulea.se
www.lulea.se/lulea/LuleaKommun/Verksamhet/Hagnan

Gamla Linköping 5
Kryddbodstorget, 582 46 Linköping
gunnar.elfstrom@linkoping.se
www.linkoping.se/gamlalinkoping/

Hallands länsmuseer 6
Museet i Halmstad
Hallandsgården
Tollsgatan, 302 31 Halmstad
info@hallmus.se
www.hallmus.se

Fredriksdals friluftsmuseum 7
Box 7123, 250 07 Helsingborg
per.lindahl@helsingborg.se
www.fredriksdal.helsingborg.se

Härjedalens Fjällmuseum 8
8 40 95 Funäsdalen
lowissa@fjallmuseet.se
www.fjallmuseet.se

Lantbruksmuseum Julita 9
640 25 Julita
jan.pettersson@nordiskamuseet.ase
www.nordiskamuseet.se

Jämtlands läns museum 10
Jamtli
Box 709, 831 28 Östersund
henrik.zipsane@jamtli.com
www.jamtli.com

Jönköpings läns museum 11
Friluftsmuseet Stadsparken
Box 2133, 550 05 Jönköping
info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Kulturen 12
Tegnérsplatsen
Box 1095, 221 04 Lund
maragareta.alin@kulturen.com
www.kulturen.com

Länsmuseet på Gotland 13
Mellangatan 19, 621 56 Visby
inger.tull@lansmuseetgotland.se
www.lansmuseetgotland.se

Länsmuseet Västernorrland 14
Murberget
Box 34, 871 20 Härnösand
bengt.edgren@ylm.se
www.ylm.se

Skellefteå Museum 15
Nordanå
Box 146, 931 22 Skellefteå
urban.skoglund@museet.skelleftea.se
www.skellefteamuseum.se

Stiftelsen Skansen 16
Box 27 807, 115 93 Stockholm
cortina.lange@skansen.se
www.skansen.se

Södermanlands museum 17
Långmaren
Box 314, 611 26 Nyköping
info.museet@kuf.dll.se
www.landstinget.sormland.se

Torekällbergets museum 18
Södertälje kommun
151 89 Södertälje
stefan.sundblad@sodertalje.se
www.torekallberget.org

Upplandsmuseet 19
Disagården
S:t Eriks gränd 6, 753 10 Uppsala
hakan.liby@upplandsmuseet.se
www.upplandsmuseet.se

Friluftsmuseet Wadköping 20
Box 323 20, 701 35 Örebro
wadkoping@orebro.se
www.orebro.se/astaden

Vallby Friluftsmuseum 21
Box 717
721 20 Västerås
katarina.frost@vasteras.se
www.vallbyfriluftsmuseum.se

Västerbottens museum 22
Gammlia
Box 6083, 906 03 Umeå
info@vasterbottensmuseum.se
www.vasterbottensmuseum.se

Västergötlands museum 23
Fornbyn
Box 253, 532 23 Skara
kansliet.skaramus@vregion.se
www.skaramuse.se

Ölands museum 24
Himmelsberga
387 93 Borgholm
anders.nilson@olandsmuseum.com
www.olandsmuseum.com

Örebro läns museum 25
Siggebohyttans bergsmansgård
Box 314, 701 46 Örebro
info@orebrolansmuseum.se
www.orebrolansmuseum.se